

УДК 332.2.021.8

*Ярова Б.М.,
аспірант* кафедри землевпорядного проектування,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ДОВІРЧОГО УПРАВЛІННЯ

Постановка проблеми. Важливим критерієм всіх дослідницьких установ має бути наукова ефективність, інноваційність, перспективність наукових рішень.

Науковими установами НААН досягнуто значних напрацювань у селекції, генетиці, технологіях вирощування рослин, утриманні тварин та зберіганні і переробці сільськогосподарської продукції. Водночас щорічно іде недофінансування установи, що є причиною неможливості розв'язання актуальних проблем у сфері наукового забезпечення агропромислового комплексу.

Очевидно, що потрібно удосконалювати управління наявними ресурсами та запроваджувати нові методи управління.

* Науковий керівник: Мартин А.Г. – д.е.н., доц.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реформуванню дослідної аграрної науки присвячено праці таких дослідників як Кропивки М. Ф. [3; 5; 5], Мартина А. Г. [4], Орлова Т. С. [3], Саблука П. Т. [5; 5], Третьяка А. М. [11; 12] та інших. Проте аналіз європейського досвіду функціонування аграрних академій наук недостатньо вивчений та не запропоновано дієвої концепції функціонування НААН України, що актуалізує дослідження в даному напрямку.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз реструктуризації Академії сільськогосподарських наук НДР та створення концепції функціонування спеціалізованої установи з управління Національної академії аграрних наук України.

Завданням дослідження є вивчення досвіду реструктуризації Академії сільськогосподарських наук у НДР, розгляд функціонування school trust у США та надання авторської концепції функціонування спеціалізованої установи з управління НААН України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постановою Кабінету Міністрів України № 315 від 28.03.2012 року затверджено Статут Національної академії аграрних наук України, прийнятий загальними зборами Академії 09 грудня 2011 року. Відповідно до нього, Національна академія аграрних наук України (далі – Академія) є державною науковою організацією, яка заснована на державній власності і користується правами самоврядності.

Самоврядність Академії полягає у:

1) колегіальності органів управління та їх виборності; здійсненні загальними зборами Академії функцій її найвищого органу управління;

2) самостійному визначенні своєї структури і тематики наукових досліджень; вирішенні науково-організаційних і кадрових питань; провадженні господарської діяльності та здійсненні міжнародних наукових зв'язків на основі законів України.

Основним завданням Академії є наукове забезпечення розвитку галузей агропромислового комплексу. Статтею 65 Закону України «Про землеустрій» встановлено, що наукове забезпечення землеустрою здійснюється Національною академією наук України.

Академія, відповідно до законодавства, користується основними фондами, переданими їй державою у безстрокове безоплатне користування без права зміни форми власності, а також обіговими коштами та земельними ділянками, що надаються їй у постійне користування або в оренду відповідно до земельного законодавства.

Вилучення та надання земельних ділянок може здійснюватися лише за згодою президії відповідно до Земельного кодексу України, науковим та іншим установам, підприємствам та організаціям, що перебувають у її віданні, в установленому законодавством порядку.

Земельні ділянки, віднесені до особливо цінних земель, які перебувають у постійному користуванні наукових та інших установ, підприємств та організацій, що перебувають у віданні Академії, вилученню не підлягають, крім випадків, передбачених земельним законодавством.

У відповідності із статтею 84 Земельного кодексу України, до земель державної власності, які не можуть передаватись у приватну власність, належать земельні ділянки, які використовуються для забезпечення діяльності Національної академії аграрних наук України.

Постановою Президії НААН від 22 січня 2014 року (протокол № 1) затверджено Порядок управління об'єктами майнового комплексу Національної академії аграрних наук України, з метою ефективного використання та розпорядження, а також встановлення єдиних вимог та методичного підходу до управління майновим комплексом Національної академії аграрних наук України.

Національна академія аграрних наук України – публічно-правова організація, головним завданням якої є надання наукової підтримки аграрному сектору з метою збільшення сільськогосподарського виробництва та покращення його ефективності. До структури НААН України належать 279 інституцій, підприємств і організацій, 61 з них безпосередньо підпорядковані Академії.

Дослідницька робота в Академії проводиться у 6 галузях [9, с. 27]:

- землеробство, зрошування та механізація;
- рослинництво (в тому числі виробництво елітного насіння – 90 % потреби України);
- тваринництво (в тому числі селекція племінних тварин – 25 % потреб нашої держави);
- ветеринарія;
- аграрна економіка;
- науковий супровід та інновації.

Після розпаду СРСР у власність Академії перейшло близько 1 млн га землі, проте зараз в Україні набув резонансу той факт, що за роки незалежності у власності залишилося менше половини. На сьогодні НААН України має матеріальний потенціал, який включає десятки наукових установ, 152 дослідних господарства, які обробляють 385,4 тис. га сільгоспугідь [6, с. 1].

Граничні обсяги видатків на 2015 рік Національній академії аграрних наук України загального фонду бюджету (при потребі 653,2 млн. грн.) буде профінансовано близько 400 млн. грн. Також варто зазначити, що за роки незалежності нашої держави кадровий потенціал наукових установ скоротився на 12,7 тис. працівників, або майже у 2,5 рази [2, с. 1].

Зокрема, у 2013 році Державною фінансовою інспекцією України проведено ревізію фінансово-господарської діяльності Національної академії аграрних наук України та виявлено, що через подання недостовірних даних у 2011 році безпідставно отримано часткову компенсацію вартості виконаних робіт у первинному насінництві на суму 1,7 млн. грн. [7, с. 1]. Аналогічно, через подання недостовірних документів щодо здійснених витрат із закладання багаторічних насаджень винограду незаконно отримано фінансову підтримку на суму 2,2 млн. грн.

Ревізією окремих питань фінансово-господарської діяльності Національної академії аграрних наук України за II півріччя 2010 року, 2011 рік та 9 місяців 2012 року встановлено наступне. Академією в порушення вимог законодавства, без відповідного рішення президії та погодження Кабінету Міністрів України, в квітні 2010 року передано нерухоме майно у м. Києві експертною вартістю 127,6 млн. грн. При цьому, вказану будівлю віднесено до пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації.

У 2008 року органами державної контрольно-ревізійної служби проведено державний фінансовий аудит ефективності використання коштів державного бюджету на фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у бюджетній сфері за 2005-2008 роки [8, с. 1].

В рамках контрольного заходу досліджено ефективність виконання бюджетних програм Національної академії наук України, Української академії аграрних наук України, Академії педагогічних наук України та Академії правових наук України, за якими виконувались фундаментальні дослідження та прикладні розробки із обсягом фінансування майже 8 млрд. грн. Результати аудиторської перевірки засвідчили факти неефективного використання коштів державного бюджету, спрямованих на виконання наукових досліджень, в розмірі 412,7 млн. грн. Установами та організаціями Української академії аграрних наук неефективно використано 75 млн. грн. коштів державного бюджету.

У ході перевірки, проведеною рахунковою палатою, встановлено, що ведеться недостатня документація майнових цінностей та непрозора бухгалтерія, лише 10% результатів дослідницьких тем спрямовані на реальні потреби та використовуються в економіці.

Очевидним є той факт, що наявні ресурси НААН України використовуються неефективно та потребують ефективного розпорядника та керівника з урахуванням міжнародного досвіду.

У цьому ракурсі доцільним і важливим є досвід Німеччини, який відповідає принципам ринкової економіки та структурної політики. Так, після об'єднання структура позауніверситетських досліджень у Німеччині складається із 4 великих дослідницьких центри, які і є найважливішими виконавцями досліджень з державним фінансуванням [9, с. 10].

Товариство ім. Макса Планка включає 82 інститути, які здійснюють фундаментальні дослідження в галузі природничих, біологічних, соціальних наук та гуманітарних дисциплін в інтересах загалу. Воно на 80% фінансується з федерального бюджету, решта 20% залучається від третіх осіб.

Товариство ім. Гельмгольца здійснює стратегічні та програмні дослідження актуальних питань суспільства, науки та економіки у шести галузях: енергія, земля та довкілля, здоров'я, ключові технології, структура матерії та авіація, космонавтика та транспорт. Фінансування здійснюється приблизно на 70% з бюджетних коштів і на 30% – з коштів третіх осіб.

Наукове товариство ім. Готфріда Вільгельма Лейбніца (WGL) об'єднало 89 самостійних дослідницьких установ. Сфера їхніх досліджень простягається від природничих, інженерних та екологічних наук через економічні, географічні та соціальні науки до гуманітарних дисциплін. Науковці працюють у дослідницьких сферах, які вимагають опрацювання фундаментальних і прикладних дослідницьких питань, надають консультації та послуги для зацікавлених груп у науці та поза нею. Його фінансування на 77% складається з коштів федерації та федеральних земель і на 23% – з коштів, наданих третіми особами. Оцінка результатів установи орієнтується на внутрішньонаукові критерії та на науково-політичні очікування Федеративної Республіки та земель.

Щонайменше раз на сім років Загальна наукова конференція Федеративної Республіки та земель (Загальна наукова конференція є комісією Федеративної Республіки та федеральних земель з фінансування установ і проектів наукових досліджень за межами вузів) перевіряє, чи виконано передумови спільного фінансування.

Товариство ім. Фраунгофера є найбільшою дослідницькою організацією в галузі прикладних наук на теренах Європи. Науковці проводять дослідження задля безпосередньої користі підприємств та на благо всього суспільства. Наразі структуру товариства становлять понад 80 дослідницьких установ, з них 67 інститутів переважно природничого чи інженерного спрямування. Частка дослідницьких проектів, що фінансуються індустрією та державою, становить 90 %, решта 10 % додається федерацією та федеральними землями насамперед на дослідження можливого застосування наукових результатів.

Фінансування аграрних досліджень з федеральних коштів становило в останні роки від 550 до 600 млн. євро, у 2013 р. було надано 668 млн. євро.

Визначальним для реструктуризації Академії сільськогосподарських наук НДР було чітке розділення досліджень в університетах, досліджень в інститутах Товариства ім. Лейбніца в окремих

галузях та дослідження (якщо проблеми тісно пов'язані із владними функціями держави), які стосувалися окремих земель, які мали на меті безпосереднє використання нових результатів у сільському господарстві на практиці.

Постійно ведеться робота щодо залучення до фінансування третіх осіб та публікацій наукових робіт у міжнародних виданнях.

Також важливим фактором задля досягнення результату, було проведення оцінки компетенції та ефективності співробітників, адже кількість робочих місць у нових установах скоротилася на 30 % від попередньої та проведена оцінка інститутів у вигляді анкетування.

З метою встановлення конкурентоспроможності Національної академії аграрних наук України міжнародним критеріям, вона має виконувати виключно дослідницькі завдання. Нами пропонується передати попередні виробничі завдання та розпорядження необоротними активами суб'єкту посередницької діяльності – трастовій організації. Майно трасту не належить ні засновнику (він втрачає право власності на нього з моменту передачі майна керуючому), ні керуючому (він тільки управляє цим майном і є формальним власником титулу на майно), ні бенефіціарам до дати припинення трасту. Трастова установа лише передає в користування наявні ресурси, а виручені кошти направляє на дослідницьку діяльність Академії. Цей процес має відбуватися якомога швидше, щоб НААН України могла сконцентруватися на своїх безпосередніх завданнях.

Так, наприклад, у Мінесоті (США) діє практика school trust, завданням яких є максимальна довгострокова економічна вигода на основі раціонального використання природних ресурсів та їх охорони [1, с. 1]. Trust school підпорядковані та управляються Департаментом природних ресурсів Мінесоти (DNR). Дохід, отриманий від розпорядження землями, зараховується на постійний рахунок школи. Основні види діяльності, які приносять прибутки: оренда, лізинг, сервітут, продаж нерухомості для приватного будівництва та комерції, добування мінеральних ресурсів, продаж деревини тощо. У 2013 році у ході проведення інвентаризації було виявлено, що управління землями school trust складає 46 % від усіх державних земель, розпорядником яких є Департамент природних ресурсів (DNR). Площа земель переданих до трастової організації становить близько 1020057 га.

Отже, на нашу думку, для раціонального управління активами НААН України потрібно передати управління трасту, з метою та в інтересах відповідної особи – бенефіціарія. Довірчий власник щодо третіх осіб виступає як власник, який несе відповідальність перед засновником трасту і бенефіціарієм за належне використання майна та його зберігання. Також у структурі трасту доцільним було б передбачити наявність спеціальної особи (custodian), у повноваження якої буде входити контроль за його діяльністю.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження дозволило виявити характерні особливості реструктуризації Академії сільськогосподарських наук НДР. Урахування європейського досвіду функціонування НААН України слід вважати важливою передумовою підвищення ефективності використання наявних ресурсів та самофінансування.

Бібліографічний список

1. School Trust Lands [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dnr.state.mn.us/aboutdnr/school_lands/index.html
2. Звернення національної академії аграрних наук України щодо недопущення скорочення фінансування НААН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oksanaprodan.com.ua/zvernennya-natsionalnoji-akademiji-ahraryh-nauk-ukrajiny-schodo-nedopuschennya-skorochennya-finansuvannya-naan/>
3. Кропивко М.Ф. Організаційні форми впровадження інновацій в агропромислове виробництво з використанням потенціалу аграрної науки / М.Ф. Кропивко, Т.С. Орлова // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – С. 11-18.
4. Мартин А.Г. Регулювання ринку земель в Україні : [монографія] / А.Г. Мартин. – К. : Аграр Медіа Груп, 2011. – 254 с.
5. Національна доктрина реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України (проект) / [П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко та ін.] // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 3-6.
6. Наука в час великих змін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.silskivisti.kiev.ua/19231/print.php?n=26612>
7. Про окремі питання фінансово-господарської діяльності установ Національної академії наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/102132>
8. Про результати державного фінансового аудиту ефективності використання коштів, спрямованих на наукові дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/60062;jsessionid=78228387B0BDB5ABF8691279920093A7>
9. Реструктуризація Академії сільськогосподарських наук НДР – варіанти реформування системи аграрної науки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://apd-ukraine.de/images/APD_APR_01-2015_Bericht_Agrarforschung_ukr.pdf

10. Саблук П.Т. Напрями поглиблення аграрної реформи на сучасному етапі розвитку АПК / [П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко]. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2011. – 37 с.
11. Третяк А.М. Концептуальні засади розвитку сільськогосподарського землекористування сільських територій / А.М. Третяк. – К. : НААН України, 2014. – 23 с.
12. Третяк А.М. Стратегія реформування земельної політики в Україні на сучасному етапі / А.М. Третяк // Землевпорядний вісник. – 2009. – № 6. – С. 12-19.

References

1. "School Trust Lands" (2015), available at: http://dnr.state.mn.us/aboutdnr/school_lands/index.html (access date June 24, 2015).
2. Hadzalo, Ya.M. (2014), "Address National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine to prevent funding cuts NAAS", available at: <http://oksanaprodan.com.ua/zvernennya-natsionalnoji-akademiji-ahraryh-nauk-ukrajiny-schodo-nedopuschennya-skorochennya-finansuvannya-naan/> (access date June 24, 2015)
3. Kropyvko, M.F. and Orlova, T.S. (2007), "Organizational forms of innovation in agricultural production potential of using agricultural science", *Ekonomika APK*, no. 7, pp. 11-18.
4. Martyn, A.H. (2011), *Rehuliuвання ринку земел в Україні* [Regulation of the land market in Ukraine], monograph, Ahrar Media Hrup, Kyiv, Ukraine, 254 p.
5. Sabluk, P.T., Kropyvko, M.F. et al. (2011), "The National Development and Reform doctrine agroindustrial complex of Ukraine (draft)", *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 3-6.
6. Karpenko, O.O. (2015), "Science as a time of great change", available at: <http://www.silskivisti.kiev.ua/19231/print.php?n=26612> (access date June 24, 2015)
7. "On some issues of financial and business institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine" (2014), available at: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/102132> (access date June 24, 2015)
8. "On the results of the state financial audit of the efficiency of the use of funds for research" (2010), available at: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/60062;jsessionid=78228387B0BDB5ABF8691279920093A7> (access date June 24, 2015)
9. Tillak, P. and Stepaniuk, O. (2015), "Restructuring Academy of Agricultural Sciences of the GDR – options for reform of the system of agricultural science in Ukraine", available at: http://apd-ukraine.de/images/APD_APR_01-2015_Bericht_Agrarforschung_ukr.pdf (access date June 24, 2015)
10. Sabluk, P.T. and Kropyvko, M.F. (2011), *Napriamy pohlyblennia ahrarnoi reformy na suchasnomu etapi rozvytku APK* [Directions deepening agrarian reform in the current development of agriculture Ukraine], NNTs «ІАЕ», Kyiv, Ukraine, 37 p.
11. Tretiak, A.M. (2014), *Kontseptualni zasady rozvytku silskohospodarskoho zemlekorystuvannia silskykh terytorii* [Conceptual bases of agricultural land use in rural areas], NAAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 23 p.
12. Tretiak, A.M. (2009), "The strategy for Land Reform Policy in Ukraine at the present stage", *Zemlevporiadnyi visnyk*, no. 6, pp. 12-19.

Ярова Б.М. ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ДОВІРЧОГО УПРАВЛІННЯ

Мета – аналіз реструктуризації Академії сільськогосподарських наук НДР та створення концепції функціонування спеціалізованої установи з управління Національної академії аграрних наук України.

Методика дослідження. У роботі, як методологічна основа, застосовувалися наукові методи пізнання, що базуються на системному підході до розв'язання поставлених проблем. Для досягнення поставленої мети використано низку загальних та спеціальних наукових методів дослідження: діалектичний, монографічний (при опрацюванні наукових публікацій), історичний (при аналізі застосування методів та інструментів реструктуризації Академії сільськогосподарських наук НДР), системного аналізу (при дослідженні функціонування НААН України та Академії сільськогосподарських наук НДР), абстрактно-логічний (при визначенні наукових засад концепції функціонування спеціалізованої установи з управління Національної академії аграрних наук України), метод аналогій та порівнянь (при дослідженні світового досвіду), комплексний аналіз (при формуванні висновків та пропозицій щодо вирішення поставлених завдань), статистичний (при опрацюванні статистичних даних щодо функціонування НААН України та Академії сільськогосподарських наук НДР) та ін.

Результати. Проаналізовано досвід та виявлено характерні особливості реструктуризацій Академії сільськогосподарських наук НДР, функціонування school trust у Сполучених Штатах Америки та запропоновано шляхи удосконалення управління ресурсами НААН України.

Наукова новизна. Запропонована авторська концепція функціонування спеціалізованої установи з управління Національної академії аграрних наук України, яка базується на передачі управління активами трасту, з метою та в інтересах відповідної особи – бенефіціарія.

Практична значущість. Одержані висновки можуть бути використані у подальшому з метою ефективного та раціонального управління земельними ресурсами НААН України, шляхом передачі управління активами трасту, з метою та в інтересах відповідної особи – бенефіціарія.

Ключові слова: Національна академія аграрних наук України, управління, державна власність, траст.

Yarova B.M. LAND USE OF THE UKRAINIAN ACADEMY OF AGRARIAN SCIENCES: PROSPECTS OF IMPLEMENTATION THE NEW MODEL OF TRUST MANAGEMENT

Purpose – analysis of restructuring the Academy of Agricultural Sciences of the GDR and the creation of the concept of functioning of the specialized agency of management the Ukrainian Academy of Agrarian Sciences (UAAS).

Methodology of research. The work as a methodological basis used scientific methods of learning based on a systemic approach to solution of problems. To achieve this goal used a number of general and specific scientific methods of research: dialectical, monographic (with the elaboration of scientific publications), historical (the analysis of the application of methods and tools restructuring Academy of Agricultural Sciences of the GDR), systems analysis (the study of the functioning of UAAS and the Academy of Agricultural Sciences GDR), abstract and logical (in determining the scientific foundations of the concept of operation of the specialized agencies of UAAS), the method of analogies and comparisons (the study of international experience), comprehensive analysis (when forming opinions and suggestions on the task) statistical (while processing the statistics on the operation of UAAS and the Academy of Agricultural Sciences GDR) and others.

Findings. The experience and the characteristics found of restructurings the Academy of Agricultural Sciences to of the GDR and the functioning of school trust in the USA were analyzed, ways of management improving UAAS were suggested.

Originality. The author concept functioning specialized agency of UAAS, which is based on the transfer of the asset management trust for the purposes and in the interest of the person – the beneficiary.

Practical value. The resulting findings can be used to further the effective and efficient land administration NAAS by transferring asset management trust for the purposes and in the interest of the person - the beneficiary.

Key words: The Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, management, state property, trust.

Яровая Б.Н. ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ АГРАРНЫХ НАУК УКРАИНЫ: ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ НОВОЙ МОДЕЛИ ДОВЕРИТЕЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Цель – анализ реструктуризации Академии сельскохозяйственных наук НДР и создания концепции функционирования специализированного учреждения по управлению Национальной академии аграрных наук Украины.

Методика исследования. В работе как методологическая основа применялись научные методы познания, основанные на системном подходе к решению поставленных проблем. Для достижения поставленной цели использован ряд общих и специальных научных методов исследования: диалектический, монографический (при обработке научных публикаций), исторический (при анализе применения методов и инструментов реструктуризации Академии сельскохозяйственных наук НДР), системного анализа (при исследовании функционирования НААН Украины и Академии сельскохозяйственных наук НДР), абстрактно-логический (при определении научных основ концепции функционирования специализированного учреждения по управлению Национальной академии аграрных наук Украины), метод аналогий и сравнений (при исследовании мирового опыта), комплексный анализ (при формировании выводов и предложений по решению поставленных задач), статистический (при обработке статистических данных о функционировании НААН Украины и Академии сельскохозяйственных наук НДР) и др.

Результаты. Проанализирован опыт и выявлены характерные особенности реструктуризации Академии сельскохозяйственных наук НДР, функционирование school trust в Соединенных Штатах Америки и предложены пути совершенствования управления ресурсами НААН Украины.

Научная новизна. Предложенная авторская концепция функционирования специализированного учреждения по управлению НААН Украины, которая базируется на передаче управления активами трасту, с целью и в интересах заинтересованного лица - бенефициара.

Практическая значимость. Полученные выводы могут быть использованы в дальнейшем в целях эффективного и рационального управления земельными ресурсами НААН Украины, путем передачи управления активами трасту, с целью и в интересах заинтересованного лица – бенефициара.

Ключевые слова: Национальная академия аграрных наук Украины, управление, государственная собственность, траст.